

Пётра Мурзёнак: АБВЯШЧЭНЬНЕ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ – БРЭСЦКІ МІР - СУЧАСНАСЬЦЬ

Даклад на азначэньні Нацыянальнага Дня ў Атаве, 30 сакавіка 2025 года

Анатацыя. Дакладчык нагадаў асноўныя гістарычныя моманты, зьвязаныя непасрэдна з перыядам Абвяшчэньня незалежнасьці БНР і дзейнасьцю Сакратарыяту (Ураду) БНР. І гэта не толькі нямецкая акупацыя, а і тое, што яны адбываліся на фоне перамоваў аб міры ў Брэсьце, якія ішлі на працягу 3 месяцаў – з 3 сьнежня 1917 года да 3 сакавіка 1918 года. Падаецца храналогія падзей за гэты кароткі перыяд. Асобна было падкрэслена, што беларускія землі і насельніцтва да 1795 году ніколі не былі пад расейскай акупацыяй; у сувязі з гэтым, аўтар вылучае ў гісторыі Беларусі тры перыяды каланіяльнай залежнасьці ад Расіі (1795-1917, 1919-1995, і сучасны, які пачаўся ад 26.05.1996). Кортка была пададзена інфармацыя аб нацыянальных сімвалах – бел-чырвона-белым сыцягу і Гербе “Пагоня”, якія неразрыўна зьвязаны сёньня з пытаньнямі нацыянальнай ідэнтыфікацыі і рэалізацыі нацыянальнай ідэі.

Шаноўныя сябры!

Шчыра віншую вас сябе, ад сяброў Інстытута і рэдакцыі часопіса “Культура. Нацыя” з чарговымі, 107-мі угодкамі абвяшчэньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі і жадаю вам усяго найлепшага ў жыцьці!

Сёлета, мяне папрасілі зрабіць сьвяточны даклад, зьвярнуўшы ўвагу на гістарычную ролю БНР і самой падзеі Абвяшчэньня незалежнасьці БНР. Мне падаецца, што ў Атаве ўжо шмат гаварылася на гэту тэму. Вось і ў папярэднія два гады, я меў гонар рабіць адпаведныя нашаму Нацыянальнаму сьвяту даклады.

У 2023 годзе, у дакладзе “ГІСТАРЫЧНАЯ РОЛЯ БНР І ВАЖНЫЯ ФАКТЫ З ЯЕ ЖЫЦЬЦЯ”,¹ прысьвечаным 105-й гадавіне БНР, было падкрэслена, што па выніках працы І-га Ўсебеларускага з’езда, які прайшоў у канцы 1917 года, былі зацьверджаны тры гістарычныя дакументы - Устаўныя граматы. Паводле І-й Устаўной граматы, Выканаўчы Камітэт Рады БНР абвясціў сябе часовай уладай на Беларусі для кіраваньня краем (І),²

¹ Даклад зроблены на сьвяце “Дзень Волі-2023” у Атаве, 19 сакавіка 2023 года. Апублікаваны ў часопісе “Культура. Нацыя”, №31, красавік-май 2023, 1-20.

² На 25 сакавіка 1918 года, Рада БНР складалася з 77 членаў: 36 членаў былі выбраны на Першым Усебеларускім з’ездзе, 6 членаў ад Віленскай беларускай рады, 15 — ад нацыянальных меншасьцяў (рускай, польскай, яўрэйскай), 10 — ад абласных паведаў (земстваў), 10 — ад гарадоў. Сярод іх: БСГ – П. Бадунова, Т. Грыб, А. Карабач, П. Крэчэўскі, А. Смоліч, К. Езавітаў; сацыял-рэвалюцыянеры – Г. Белкін, Я. Бялевіч, П. Злобін, В. Макрэў, У. Рэдзька; М. Гутман (яўрэйская партыя), І. Серада (беспартыйны), Л. Заяц (народны сацыяліст).

паводле II-й - абвясціў Беларусь Народнай Рэспублікай, БНР (II), і, нарэшце, у III-й Устаўной грамаце ад 25 сакавіка 1918 года абвясціў БНР незалежнаю і вольнаю дзяржавай.

У 2024 годзе, у дакладзе “АД БЕЛАРУСКАГА ЭТНАСУ ДА БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ”,³ было падкрэслена:

1. што Беларусь, пачынаючы аж з IX ст., мае свой асобны гістарычны шлях развіцця адрозны ад Расіі і што Беларусь гэта не Расія;
2. што Беларусь не можа быць часткай рускага міру і што яна належыць да Заходне-Рутэнскай або беларуска-украінскай цывілізацыі;
3. і, што беларусы ў пачатку 20-стагоддзя саспелі як народ і мелі ўсе падставы для абвясчэння незалежнай дзяржавы, Беларускай Народнай Рэспублікі.

Я зараз нагадаў асноўныя гістарычныя моманты, звязаныя з Абвясчэннем незалежнасці БНР. Вы можаце азнаёміцца з імі, а таксама з аналізам некаторых ўрокаў з дзейнасці ўрадаў БНР, прачытаўшы яшчэ раз названыя вышэй даклады – яны апублікаваны ў 31-м і 33-м нумарах часопіса “КУЛЬТУРА. НАЦЫЯ”.

Сёння ж, я бы хацеў спыніцца на некаторых цікавых на мой погляд фактах, якія магчыма менш вядомыя для нашай аўдыторыі. Адны з іх заслугоўваюць большай увагі – другія – меншай. Беларусь – адносна маладая дзяржава ў Еўропе – і ўпершыню атрымала мадэрную дзяржаўнасць 25 сакавіка 1918 года. Хачу падкрэсліць тут, што беларускія землі і насельніцтва да 1795 году ніколі не былі пад расейскай акупацыяй. Так, у сярэдзіне XVII стагоддзя беларускія землі займалі абсалютную большасць у складзе ВКЛ (слайд 5).

У 1654 г. беларускія землі ўваходзілі ў дзевяць з дзесяці ваяводстваў ВКЛ (карта падрыхтавана А.Каралькевічам)

³ “Культура. Нацыя”, №33, красавік 2024, 5-21.

Аднак, да сёння яна ня ёсць вольнай і дэмакратычнай краінай. Маючы досвед працы ў часопісе “Культура. Нацыя” на працягу 12 гадоў ў галіне гісторыі і нацыянальнаснага будаўніцтва, я вылучаю ў гісторыі Беларусі тры перыяды каланіяльнай залежнасці ад Расіі (Табліца 1):

Табліца 1. Перыяды каланізацыі Беларусі Расіяй

Перыяд		Кароткая характарыстыка
I	1795-1917	першы каланіяльны перыяд доўжыўся з 1795 па 1917гг.: Беларускія землі і насельніцтва, пачынаючы ад Княства Полацкага, і часоў ВКЛ і Рэчы Паспалітай ніколі да таго не былі пад расійскай акупацыяй.
!!!	1918	БНР – незалежная ад Расіі дзяржава (<i>ва ўмовах нямецкай акупацыі</i>)
II	1919-1996	час існавання БССР і пераходны час
III	сучасны, ад 26.05.1996	працягваецца ад часу прыходу А.Лукашэнкі да ўлады і калі больш дакладна ад 26 мая 1996 года, калі афіцыйна былі парушаны межы між Беларуссю і Расіяй

Першы каланіяльны перыяд доўжыўся ў 1795-1917 гадах пасля падзелу Рэчы Паспалітай – Садружнасці Двух Народаў трыма імперыямі (Аўстрыя, Германія, Расія), і такім чынам, толькі з 1795 году беларусы наоўга трапілі пад еўразійскі\расійскі ўплыў, страціўшы сваю еўрапейскую прыналежнасць.

Другі перыяд ахоплівае час існавання Беларусі як Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі, гэта значыць з 1919 па 1991 год і некаторы час пасля развалу СССР. Непасрэдна пасля атрымання незалежнасці ў 1991 г., Беларусь яшчэ мела шанс вырвацца з каланіяльнай залежнасці ад Расіі, але тое не сталася як ў выніку няздольнасці БНФ ў кіраванні палітычным працэсам, так і негатоўнасцю беларускага насельніцтва да перамен. Безумоўна, у такіх умовах каланіяльная спадчына не магла знікнуць наўрост і адразу.

Цяпер мы маем сучасны перыяд каланізацыі, які працягваецца ад часу прыходу да ўлады А.Лукашэнкі, а калі больш дакладна ад 26 мая 1996 года, калі афіцыйна былі парушаны межы між Беларуссю і Расіяй з мэтай будаўніцтва Саюзнай дзяржавы Беларусь-Расія.⁴ Умоўна гэты перыяд можна назваць перыядам “мягкай каланізацыі”.

⁴ Надзеі на рэальную незалежнасць былі спынены ў 1994 годзе з прыходам да прэзідэнцкай улады А. Лукашэнкі – асобы савецкай і антынацыянальнай па сваёй ментальнасці і сьвядомасці. 14 мая 1995 года, менш чым праз год пасля прыходу да ўлады, ён правёў свой першы рэферэндум аб эканамічнай інтэграцыі з Расіяй, за якую станоўча выказаліся 83.3% беларусаў. А ўжо праз год, 26 мая 1996 года, прэм’ер міністр Расіі

Што сталася вынікам трэцяга перыяду нео-каланізацыі Беларусі Расіяй?

- Эканамічная залежнасць: каля 50% беларускага экспарту і імпарту завязана на Расію (каля 90% экспартуемага мяса і малака ідзе ў Расію, каля 95% паставак нафты ў Беларусь ідзе з Расіі);
- Ваенна-палітычная залежнасць (саюз Расіі і Беларусі, АДКБ, уцягванне Беларусі ў вайну супраць Украіны),
- Вынішчэнне усяго нацыянальнага і беларускага як да Рэвалюцыі 2020, так і пасля яе.

Як вы бачыце з Табліцы, невялікі прасвет ад каланіяльнага рабства, якое доўжыцца 230 гадоў, прыпаў на час існавання Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР) ў 1918 годзе. Важна тое падкрэсліць, што ён быў нядоўгім – усяго адзін год. Гістарычная роля абвяшчэння незалежнасці БНР заключаецца ў тым, што яно ўпершыню адчыніла акно для беларускай дзяржаўнасці ў сучасны перыяд. То бок, гэта гістарычная роля ляжыць ужо ў самой дэкларацыі стварэння Беларускай Народнай Рэспублікі і ў абвяшчэнні яе незалежнасці, як мінімум.

Другое: Нягледзячы на невялікую 9-месячную працягласць існавання БНР і нягледзячы на працу ва ўмовах нямецкай акупацыі, Ураду (сакратарыяту) БНР за адзін 1918 год удалося шмат зрабіць для развіцця адукацыі-школьніцтва і беларускай культуры; у дадатак, БНР выдавала пашпарты; мела дзяржаўную пячатку і дзяржаўныя сімвалы - бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня»; утрымлівала фінансава (г.зн. выплачывала зарплату і арэндавала адпаведныя памяшканні) дыпламатычныя і консульскія місіі у шэрагу краін.

І яшчэ важны факт: як сказана у Другой Устаўной грамаце і пацверджана яшчэ раз у Трэцяй Устаўной грамаце былі вызначаны межы рэгіёнаў з большасцю беларускага насельніцтва: “Беларуская Народная Рэспубліка павінна абняць усе землі, дзе жыве і мае лічбеньную перавагу беларускі народ, а ласьне: Магілёўшчыну, беларускія часьці Меншчыны, Гродненшчыны (з Гродняй, Беластокам і інш.), Віленшчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чарнігаўшчыны і сумежных часьцяў суседніх губэрняў, заселеных беларусамі.”

Аднак, БНР, не магла дзейнічаць як поўнаўвартасная дзяржава – нямецкае акупацыйнае камандаваньне не дазволіла мець сваю армію, грошы і фінансавую сістэму і іншыя дзяржаўныя атрыбуты. Ваганьні акупацыйнай улады адносна беларускай незалежнасці былі ў значнай меры прадыхаваны пазіцыяй Расіі і палажэньнямі Брэскай мірнай дамовы, заключанай 3 сакавіка 1918 года (гл.ніжэй).

В. Чарнамырдзін разам з А. Лукашэнкам у знак пачатку інтэграцыі сімвалічна ліквідавалі беларуска-расійскую мяжу, выкапаўшы памежны слуп на трасе «Брэст–Масква».

БНР існавала кароткі перыяд усяго толькі 9 месяцаў. Усе добра ведаюць вось гэты здымак, на якім прадстаўлены 9 чалавек з першага беларускага ўраду БНР (Народны Камісарыят БНР), які дзейнічаў у 1918 годзе ва ўмовах германскай акупацыі. З іх 7 чалавек, сапраўды былі народнымі камісарамі, а двое - займалі іншыя пасады: А.Бурбіс (консул Беларускай Народнай Рэспублікі ў Маскве) і А.Аўсянік (стаў сакратаром Рады пазьней).

Першы беларускі ўрад – урад БНР (20 лютага 1918 года) Злева направа: сядзяць – А.Бурбіс, І.Серада, Я.Варонка, М.Захарка, стаяць – А.Смоліч, П.Крачэўскі, К.Езавітаў, А.Аўсянік, Л.Заяц

Ніжэй зьмешчаны поўны спіс народных камісараў першага склада ураду, у які ўваходзілі 14 чалавек. Народнымі камісарамі былі:⁵

1. І. Макрэеў – народны камісар унутраных спраў;
2. Я. Варонка - “ “ міжнародных справаў (ён жа старшыня);
3. А. Смоліч - “ “ прасьветы; (1938)
4. Е.Белевіч - “ “ справядлівасьці; (1942, к\л Магадан)
5. І. Серада - “ “ народнай гаспадаркі; (1943, Краснаярскі край)
6. В.Рэдзька - “ “ шляхоў;
7. Г.Белкінд - “ “ грашавых справаў;
8. П.Бадунова - “ “ апекі; (1938)
9. П.Злобін - “ “ вялікарускіх справаў; (1925)
10. А.Карач - “ “ почты й тэлеграфаў;

⁵ *Archivyy Belaruskaj Narodnaj Respubliki (BNR)*, ed. S. Shupa, Tom 1, Kniha 1–2, (Minsk, 1998), 48–49.

11. П.Крэчэўскі - “ “ кантролю;
12. Т. Грыб - “ “ земляробства;
13. К. Езавітаў - Упаўнаважаны па вайсковых справах; (1946)
14. Л. Заяц - Загадчык справаў Сакратэрыяту. (1935)

Склад Сакратэрыяту значна мяняўся – хтосьці з ураду БНР выходзіў, кагосьці новага туды прызначалі, у дадатак за 1918 год аж 4 разы мяняліся ўрады ў цэлым.⁶ Напрыклад, праз месяц, пасля тэлеграмы германскаму кайзеру, з Сакратэрыяту выйшлі беларускія эсэры Яўхім Бялевіч і Тамаш Грыб, Аляксандр Карач і Палута Бадунова і народных сакратароў засталася шасцёра. У скобках пазначаны год гібелі гэтых людзей у выніку савецкіх рэпрэсій. Некаторыя ўрадоўцы пасля выезда за мяжу, там жылі, і там і пахаваны (Я. Варонка ў Чыкага, П.Крэчэўскі і Т. Грыб – у Празе). Падчас рэпрэсій былі закатаваны/забіты многія і многія іншыя носьбіты беларускай нацыянальнай ідэі, у тым ліку і выбітныя дзеячы БНР: сярод іх Старшыні І.Серада, Я.Лёсік, кіраўнікі ўрадаў – Р.Скірмунт, А.Луцкевіч, В.Ластоўскі, А.Цвікевіч.

Палітычная суб’ектнасьць, прызнаньне БНР, Брэсцкі мір

Да гэтага часу мы ўпэўнена не ведаем, якія з краін таго часу прызналі БНР. Ідуць спрэчкі ў акадэмічных кругах – праф. А.Смалянчук увагуле лічыць, што БНР дэ-юрэ ніхто не прызнаў.⁷ Усё ж часцей, адной з такіх краін называецца Фінляндыя. Аб гэтым піша А.Сідарэвіч, а таксама згадвае С.Шупа ў сваёй кнізе “Падарожжа ў БНР”.⁸ Узгадваюць яшчэ Арменію, Турцыю (прызнаньне *дэ-факта*). Але абавязкова трэба прыпомніць, што дыпламатычныя прадстаўніцтвы БНР былі ў Балгарыі, Грузіі, Латвіі, Літоўскай Рэспубліцы, Германіі, Украіне, Чэхіі, таксама як і консульствы ў Харкаве, Адэсе і Кіеве, у Растове і Адэсе.

⁶ У знак пратэсту супраць прыняцця [Трэцяй Устаўной граматы](#) эсэры Іван Макрэў (украінец), Павел Злобін (рускі), Гелій Белкін (яўрэй), Віктар Рэдзька (беларус) і сіяніст-сацыяліст Майсей Гутман (яўрэй). Прычына – былі прыхільнікамі аўтаноміі Беларусі ў складзе Расіі. З чальцоў урада “за”былі дзесяць міністраў, прычым усе беларусы.

⁷ Як і чаму БНР не змагла дабіцца міжнароднага прызнаньня — расказвае прафэсар Смалянчук 4 лютага 2018 года. <https://www.svaboda.org/a/29017507.html>

⁸ С.Шупа Падарожжа ў БНР. Радыё Свабода, 2018, с.145. “Фінляндыя! Фінляндыя! 25 лістапада палкоўнік Езавітаў дасылае пераможную рэляцыю з канфэрэнцыі балтыйскіх дзяржаваў у Юр’еве: «...канфэрэнцыя юр’еве прызнала незалежнасьць беларусі кропка душэўскі дабіўся афіцыйнага прызнаньня ад фінляндзі кропка працуем кантакце кропка асобны атрад беларускай рэспублікі пад камандаю балаховіча добра ваюе». Аднак, у той жа кнізе С.Шупы мы чытаем (с.142) словы А.Луцкевіча ад 29 кастрычніка 1919 года «Аднак, мы маем і страшэнны мінус, каторы для нас становіцца з кожным днём усё больш грозным у меру разьвіцця нашай справы і насыпаваньня яе разьвязкі. Гэта — тое, што мы ня маем ні тэрыторыі, ні сталіцы, ні апарату, ні войска, ні грошы. ... Адзіны ратунак, падсумоўвае Луцкевіч, — «выразна і цьвёрда стаць на дзяржаўным грунце, зрабіць гэта можа толькі Рада Рэспублікі».

Фармальна, існаваньне такіх прадстаўніцтваў магчыма і не азначае афіцыйнае прызнаньне (бо мы не ведаем дакладна пра паслоў, дыпламатычныя ноты), аднак, гэта ніякім чынам не адмаўляе ўзаемадзяньне такіх прадстаўніцтваў з урадамі тых краін, у якіх яны знаходзіліся. Але ўсё ж, так выглядае, што істотнага прызнаньня БНР не атрымала.

Прычынай таму былі як пазіцыя Расіі, так і падпісаньне Брэсцкага міру, паводле якога абмяжоўваліся правы тых тэрыторый\народаў, якія да I-й сусьветнай вайны прыналежалі да Расіі. Брэсцкі мір - сепаратны мірны дагавор,⁹ быў падпісаны 3 сакавіка 1918 года прадстаўнікамі Савецкай Расіі і Цэнтральных дзяржаў, які забясьпечваў выхад РСФСР з Першай сусьветнай вайны. Тут трэба заўважыць, што ў блок Цэнтральных дзяржаў уваходзілі – Балгарыя, Аманская імперыя, Аўстра-Венгрыя, Германская імперыя, якому супрацьстаяў другі ваенна-палітычнаму блоку - АНТАНТА (*Entente – сардэчная згода, франц.*), куды ўваходзілі Францыя, Вялікабрытанія, і Расія (усяго каля 20 дзяржаў).

Вельмі важна таму адзначыць менавіта абставіны таго часу, у якіх праходзіла дзейнасьць Сакратарыята – і гэта не толькі нямецкая акупацыя, а і тое, што яна адбывалася на фоне перамоваў аб міры ў Брэсьце, якія ішлі на працягу 3 месяцаў (Табліца 2).

Табліца 2. Храналогія падзей адносна Брэсцкага міру (сьнежань 1917 – сакавік 1918)

Перамовы пачаліся 3 сьнежня 1917 года Удзельнікі: Расія і Цэнтральныя дзяржавы: - Балгарыя, - Асманская імперыя, - Аўстра-Венгрыя, - Германская імперыя - УНР Дагавор падпісаны 3 сакавіка 1918 года	18-31 сьнежня 1917г.	Першы ўсебеларускі сход
	студзень 1918г.	Рак-Міхайлоўскі і Цвікевіч накіраваны ад БНР у Брэст
	10 лютага 1918 г.	Троцкі – ні міра, ні вайны, армію распусьціць
	18 лютага 1918 г.	бальшавікі пакінулі Мінск
	21 лютага 1918 г.	I-я Устаўная грамата
	22 лютага 1918 г.	Немцы занялі Мінск
	3 сакавіка 1918 г.	Брэсцкі дагавор
	9 сакавіка 1918 г.	II-я Устаўная грамата
	25 сакавіка 1918 г.	III-я Устаўная грамата

⁹ Сепаратны мір (ад лац.: *separatus* — аддзелены) — мірны дагавор або перамір'е, заключаныя з праціўнікамі аб спыненні міжсобных ваенных дзеянняў нягледзячы на тое, што адзін з ваюючых бакоў уваходзіць у ваенны альянс з іншымі дзяржавамі, якія застаюцца ў стане вайны з другім бокам; у дадзеным выпадку ў перамовах не ўдзельнічалі Англія і Францыя (краіны Антанты).

Перамовы ў Брэсце пачаліся яшчэ 3 снежня 1917 года – якраз напярэдадні склікання I-га Ўсебеларускага з’езда і доўжыліся тры месяцы. Вядома, што прадстаўнікі БНР афіцыйна не былі запрошаны ўдзельнічаць у перамовах. Тым не менш, выканаўчы камітэт Народнага Савета Беларусі, накіраваў у Брэст А. Цвікевіча і С. Рак-Міхайлоўскага. Беларускія дэлегаты павінны былі прыняць удзел у перагаворах і данесці да іх уздэльнікаў змест дэкларацыі, у якой Беларусь абвешчалася адзінай і непадзельнай, аўтаномнай часткай Расійскай Рэспублікі.

Аднак, афіцыйна наша дэлегацыя з-за пазіцыі Расіі не была дапушчана і прысутнічала на перамовах у якасці назіральнікаў у складзе украінскай дэлегацыі.

Тут трэба адзначыць асобны статус Украінскай народнай рэспублікі, утварэнне (у федэратыўнай сувязі з РФ) было абвешчана яшчэ 20 лістапада 1917 года - адразу пасля з’варжэння Часовага ўраду (яе ўрад дзейнічаў да лістапада 1920 года, далей быў урад на выгнанні).¹⁰ Цэнтральная рада УНР накірала ў Брэст-Літоўск сваю ўласную дэлегацыю, якая прымала ўдзел у перамовах пачынаючы ад 27 снежня 1917 года, заявіўшы, што ўлада Саўнаркама не распаўсюджваецца на Украіну. Па стану на 18 студзеня 1918 года пад ваенным кантролем Германіі і Аўстра-Венгрыі заставаліся Польшча, Літва, частка Беларусі і Украіны, Эстоніі і Латвіі, Маанзундскія астравы і Рыжскі заліў.

Як мы бачым з табліцы, I-я Устаўная грамата была дэкларавана 21 лютага 1918 года - пасля таго як большавікі пакінулі Мінск 18 лютага - 3 дні было безуладдзе – а 21 лютага 1918 года ў Мінск прыйшлі немцы. Германія пачала наступ па ўсяму фронту пасля таго як 10 лютага 1918 года Савецкая дзяржава заявіла вуснамі Троцкага, кіраўніка дэлегацыі, аб сваёй палітыцы – ні міра, ні вайны, армію распусціць. Каманда Леніна, падчас перамоваў вагалася пры выбары рашэння – адным з фактараў з’яўлялася прадрэвалюцыйная сітуацыя ў самой Германіі, а марай большавікоў якраз і была сусветная пралетарская рэвалюцыя. Таму на паседжаннях ЦК РСДРП, з тактычна-старатэгічных меркаванняў, частка чальцоў была за мір, частка за працяг вайны. У выніку прынялі нейкае сярэдняе рашэнне – новапрызначаны камандуючы Расійскай арміяй большавік А. Крыленко прыказаў спыніць баявыя дзеянні і армія была распушчана. Таму і здарыўся новы наступ Германіі.

3 сакавіка быў заключаны Брэсцкі мір і відавочна, II-Устаўная грамата аб Утварэнні БНР ад 9 сакавіка 1918 года была рэакцыяй Народнага сакратарыята на гэту дамову.

Паводле гэтай дамовы бакі дамовіліся, што Расія не будзе:

¹⁰ Грузінская народная рэспубліка (ГНР) была ўтворана 26 мая 1918 года ва ўмовах германскай акупацыі існавала да вясны 1921 года, да моманту прыходу туды да ўлады большавікоў.

- прэтэндаваць на Прыбалтыку (гл. Балтыйскае герцагства і Каралеўства Літва) і частку сучаснай Беларусі (якраз у той акупаванай немцамі частцы у асноўным і дзейнічаў урад БНР);
- выведзе войскі з Фінляндыі і Украіны і прызнае Украінскую Народную Рэспубліку незалежнай дзяржавай; і інш.

То бок, паводле дагавора Беларусь, ад 3.03.1018, якая разглядалася толькі як частка Расіі, а не як самастойная рэспубліка, была падзелена па лініі Дзвінск – Сьвянцянны – Ліда – Пружаны – Бярэсце. Землі Беларусі на поўдзень ад Палескай чыгункі перадаваліся Украінскай Народнай Рэспубліцы. Пытанне аб стварэнні беларускай дзяржавы ні адным з бакоў не разглядалася.

Такім чынам, лёс такіх малых краін як Літва, Латвія, Эстонія, Беларусь, Польшча, Украіна - вырашалі Вялікія краіны, што магчыма і не так дзіўна – мы назіралі гэта ў Еўропе на працягу доўгай гісторыі раней і назіраем падобнае ў нашы дні, калі сочым за перамовамі аб дасягненні міру між Украінай і Расіяй.

Сучаснасць

Якое значэнне маюць словы Беларуска Народная Рэспубліка сёння.

1. Утварэнне і дзейнасць БНР у 1918 годзе гэта момант гісторыі, які важны для сьвярджэння беларускага народа як нацыі і як новага палітычнага суб'екта ў сьвеце.
2. Ускосна, амаль гадавы перыяд дзейнасці БНР можна характарызаваць як вольны ад каланіяльнай залежнасці ад Расіі ў XX стагоддзі.
3. Указаныя моманты з'яўляюцца безумоўнымі фактарамі, якія вызначаюць і ляжаць у аснове падтрымкі ідэнтычнасці людзей Беларусі.
4. З высокай верагоднасцю можна сказаць, што існаванне БНР было адным з фактараў арганізацыі БССР.
5. БНР пакінула нам нацыянальныя сімвалы – бел-чырвона-белы сцяг і Герб “Пагоня”, якія неразруйна звязаны сёння з пытаннямі нацыянальнай ідэнтыфікацыі і рэалізацыі нацыянальнай ідэі.¹¹

¹¹ Нягледзячы, на асыярожныя адносіны экспертаў да пытання аб нацыянальнай ідэі, усё ж паспрабуем вызначыцца з адказам на яго. На маю думку, нацыянальная ідэя можа быць пастаяннай толькі на адрэзку пэўнага часа, але павінна мяняцца ў прасторы і часе пасля выканання сваёй функцыі – калі асноўныя мэты і задачы, закладзеныя ў ёй, выкананы. **Простая, кароткая формула нацыянальнай ідэі** – мір, дабрабыт, шчасце дзяцей. **Шырокая версія нацыянальнай ідэі** - пабудова нацыянальнай, нейтральнай, дэмакратычнай дзяржавы, у якой роўныя правы будуць мець прадстаўнікі нацыянальных меншасцяў і прадстаўнікі нацыяўтваральнага этнаса – беларусы. “Культура. Нацыя”, лістапад 2023, №326 6-13.

Лічыцца што сучасную кампазіцыю Дзяржаўнага Бел-Чырвона-Белага Сцяга прапанаваў Клаўдыюш Дуж-Душэўскі (1891-1959), Глыбокае, Дзісенскага павета, Віленскай губерні. Ужо ў снежні 1917 года ў Мінску падчас Усебеларускага з'езду бела-чырвона-белы сцяг ужо шанаваўся як нацыянальны сімвал Беларусі. Першая дакументальна занатаваная згадка пра з'яўленне бел-чырвона-белага сцяга адносіцца да сакавіка 1917 года, калі ён залунаў на будынку Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны ў Пецярбургу. Выявы бел-чырвона-белага сцягу:

Бел-чырвона-белы сцяг

Сцяг слукіх паўстанцаў

Дзяржаўны сцяг РБ, 1991-1995

Сцяг палка Каліноўскага

Сцяг беларускай апазіцыі

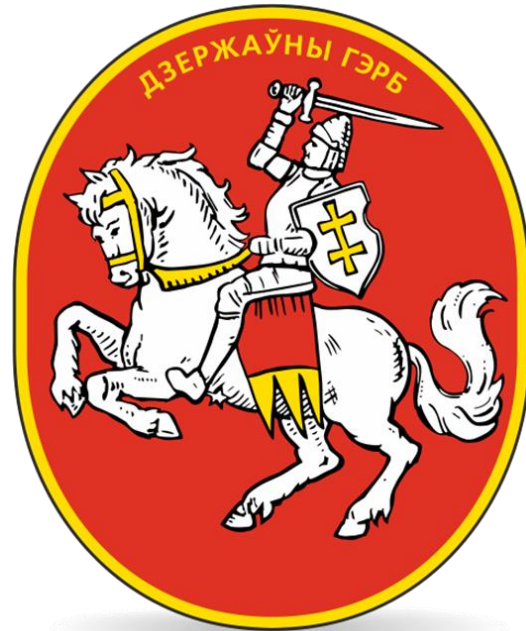
8

Першай сімволікай на гербе БНР былі сацыялістычныя сімвалы — аtryбу́ты сялянскай працы — сно́п, граблi і каса. Менавіта яны былі на пячатцы Народнага сакратарыяту Беларусі, якой завераны першыя афіцыйныя дакументы БНР. Аднак, многія дзеячы БНР бачылі ў працяг традыцый Вялікага Княства Літоўскага лічылі, што гербам Рэспублікі павінен быць герб Княства. У прыватнасці, на гэтым настойвалі прафесар М.Доўнар-Запольскі і Р. Скірмунт (з 9 ліпеня 1918 г. — прэм'ер ураду БНР і сакратар міжнародных спраў).

Герб «Пагоня» быў зацверджаны Радай БНР як дзяржаўны герб 15 мая 1918 года. 11 жніўня 1918 года ў газеце «Вольная Беларусь» было апублікавана афіцыйнае апісаньне герба «У чырвоным полі выява вершніка — „Пагоня“».

Першая эмблема БНР на пячатцы
Народнага сакратарыяту Беларусі

Дзяржаўны Герб БНР, «Пагоня»

З гэтымі дзяржаўнымі сімваламі беларусы дзяспары адзначалі Нацыянальны Дзень у міжваенны і пасляваенны перыяды, з імі ж сьвяткуем і мы – беларусы пост-лукашэнкаўскай эміграцыі. Мы добра памятаем 100-гадовы юбілей БНР, адзначаны ў Атаве ў 2018 годзе. У тым жа годзе юбілейныя сьвяткаваньні запамінальна праводзіліся і ў Беларусі – у прыватнасьці, у Мінску каля Опернага тэатру. На жаль, сёлета ў 2025 годзе - Дзень Волі ў Беларусі забаронены.

Тым не менш, імкненьне беларусаў да свабоды не спыніць – факел запалены ў 1918 годзе выводзіць беларусаў з нацыянальнымі сімваламі на вуліцы многіх гарадоў сьвету. Я вельмі ганаруся Рэвалюцыяй-2020, калі ў некаторыя дні на вуліцах Мінска было больш за 400 тысяч пратэстоўцаў – з нацыянальнымі сьцягамі і Гербам “Пагоня”.

*Народна-дэмакратычная Рэвалюцыя-2020
(Мінск, 16 жніўня 2020 года)*

У гэтым годзе было значна менш маштабных акцый. Здаецца стратэгія «сілавікоў» РБ па запалохванні беларусаў замежжа працуе. Як заўважыў у інстаграм Лявон Вольскі – “дзе тыя 5 000 беларусаў, якія знайшлі сабе прытулак у Беластоку”.

Што тычыцца нас, беларусаў Атавы сучаснай эміграцыі, то мы ў сталіцы Канады за апошнія 25 год адзначалі Нацыянальны дзень амаль кожны год. Для ілюстрацыі я падам здымкі з некаторых святаванняў.

Святакаванне Нацыянальнага Дня беларусамі Атавы
(25 сакавіка 2001 года)

Адзначаем Нацыянальны дзень
(City Hall, Атава, 8 красавіка 2006 года)

Агульны здымак на 100-годдзе БНР
(у залі Канадэйскага парламэнту, 11 сакавіка 2018 года, здымак А.Каралькевіча)

17

Дзякую! Слава героям! Жыве Беларусь!

Piotra Murzionak: DECLARATION OF THE BELARUSIAN PEOPLE'S REPUBLIC – THE BREST PEACE - PRESENT (*Report on the celebration of the National Day in Ottawa, March 30, 2025*)

(webzine "Culture. Nation", No. 35, April 2025, 27-41, www.sakavik.net)

Abstract. The speaker recalled the main historical moments directly related to the period of the Declaration of Independence of the Belarusian Democratic Republic and the activities of the Secretariat (Government) of the Belarusian Democratic Republic. They were not only the German occupation, but also the fact that they took place against the backdrop of peace negotiations in Brest, which lasted for 3 months - from December 3, 1917, to March 3, 1918. The chronology of events during this short period is given. It was especially emphasized that the Belarusian lands and population were never under Russian occupation until 1795; in this regard, the author distinguishes three periods of colonial dependence on Russia in the history of Belarus (1795-1917, 1919-1995, and the modern one, which began on May 26, 1996). Brief information was provided about the national symbols - the white-red-white flag and the Coat of Arms "Pahonia", which are inextricably linked today with issues of national identification and the implementation of the national idea.

Пётра Мурзёнак: ДЕКЛАРАЦИЯ БЕЛАРУССКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ – БРЕСТСКИЙ МИР - НАСТОЯЩЕЕ *(доклад на праздновании Национального дня в Оттаве, 30 марта 2025 года)*

(веб-журнал «Культура. Нация», №35, апрель 2025, 27-41, www.sakavik.net)

Резюме. Докладчик напомнил основные исторические моменты непосредственно связанные с периодом провозглашения независимости БНР и деятельностью Секретариата (Правительства) БНР. И дело не только в немецкой оккупации, но и в том, что они происходили на фоне мирных переговоров в Бресте, которые длились три месяца — с 3 декабря 1917 года по 3 марта 1918 года. Приведена хронология событий за этот короткий период. Отдельно подчеркивалось, что белорусские земли и население никогда не находились под российской оккупацией до 1795 года; в этой связи автор выделяет в истории Беларуси три периода колониальной зависимости от России (1795–1917, 1919–1996 и современный, начавшийся 26 мая 1996 года). Была дана краткая информация о национальных символах – бело-красно-белом флаге и гербе «Погоня», которые сегодня неразрывно связаны с вопросами национальной идентификации и воплощением национальной идеи.